

№ 41., 1924/25.

4—.

7. VI. 1925.

COMEDIA

Evgenija Pinterović, član beogradske Operе,
u svojoj uspjeloj ulozi Carmen.

Евгенија Пинтеровић, члан београдске
Опере, у својој успешој улози Кармен.

— Снимак Атељеа Милана Савића, Београд —

Comoedia

излази сваког понедеоника. Главни уредник Никола Трајковић. Представник „Илустрације“ у редакцији Никола Б. Јовановић. Власник Издавачко Удружење „Илустрација“ Београд, Космајска 22.

Једна интересантна премијера у Зајребу

«Пиревање» од Мите Димитријевића

12 јуна даје се у загребачком Народном Казалишту први пут драма „Пиревање“ од г. Мите Димитријевића, пређ. народног посланика и угледног београдског књижевног и културног радника. Драма „Пиревање“ је у три чина и из београдског послератног времена. Али како у драми има карактера и типова из свих крајева наше земље, она описује поратни менталитет целе земље.

Да би наше читаоце што боље упознали са овим интересантним комадом, ми смо интервјуисали г. Димитријевића, и он је био љубазан да нам својим карактеристичним, сликовитим и лапидарним речима дајасну слику о своме делу.

— «Пиревање» је драма савремености послератног доба. Хаос цаза, грабежи. Пир после милиона изгинулих. На животној гозби остали су неиспијени пехари. Преживела поколења из рата, а нарочито ново баца се у један бесан, избезумљени карневал. Све је допуштено за стварање богатства и за сладострасни живот.

Вратили смо се у отаџбину са преживелим страдањима или и са греховима. Ново поколење дансинга, младости несвесно је грехова стarih, а још мање свесно својих. Међувреме између катастрофе рата и неизвесности будућности. У ствари они нису нимало нови људи — нових људи нема. Живећи стварају се!

Од великих напора дух човечији уморио се, он спава! А живи у пуном сладострашћу телом, које је у рату више страдало од духа, и баца се у један карневал ни не схватајући да газе преко гробова изгинулих. Мртви се заборављају.

У тако друштво враћа се после закључења мира Олга Марић, лепа госпа која је са својом болницом као сестра милосрђа прошла све голготе Албаније и изгнанства. С њом заједно је и сликар Цвијетић, са којим је у париској средини дошла до свих грехова. Таленат сликарев постао је идеал Олги Марић, и она за његово што веће уметничко развиће жртвује све, чак и до грехова.

Време грабежи и жудње за лаким богаћењем, створило је од дражесне Олге Марић центар тог наглог бо-

гаћења. Она све то чини за сликара Цвијетића. Али овај нашавши се једног дана први пут после осам ратних година у своме селу и док сви његови, отац и браћа, жању на врелом сунцу, осети он да његов дух не ради, да је почeo да гњили у сладострашћу, бежи из села кроз море жита, и тако се ствара у њему питање живота својим сопственим трудом, или смрт, ако не и лудило! Олга Марић то ни мало не схвата. Она зна само за једно: све дати вољеном човеку! Поставши у једном друштву грабежи невидљиви центар богаћења, она сања бегство од целог тог подлог живота, обогаћена и спремна открити највеће материјалне перспективе уметничког развијања сликара Цвијетића.

Напуштена Олга Марић, изгубивши једину илузију свога живота, гади се целе околине која се с њом заједно богати, преживљује кризу савести, али тражи хучна пиревања по отменим подземним баровима, са изгубљеном илузијом њена је душа умрла и она шета своје мртво тело увек пуно дражи за којим пружају руку сви око ње. Несвесна свега тога, њено тело иде из руке у руку И док за друге удари цаза уносе страст за пиревањем, она у томе осећа невидљиве бичеве ужаса који до краја умртвљују њену душу.

Атмосфера подземног бара испуњена је оном скандалозном душом која је дошла да замени велику и херојску душу нашег града. Ту су случајни, назови-новинари, шантажисти, југословенски свакојаки интервенционисти, престонички акваријум са великим и малим рибцима. У тој атмосфери Олга Марић је на окомку лудила, лудила или — спасења! Њен бивши муж са ким се растала још пре десет година и који се за време окупације огрешио невино, издржао је затвор три године, освестио се и очистио, и пада случајно у тај бар. И док га поједини шантажисти гурају да понуди развод брака за велике паре, он сећајући се једне једине среће у животу, проигране своје љубави, прилази Олги Марић скрушену, тражи да јој пољуби руку за последњи растанак. Олга Марић на окомку лудила од очајања, пружи му руку, и у једној сцени признања својих грехова и испаштања за њих, они заједно излазе из подземног и морално загушљивог бара на светлост белог дана који се рађа, и у чијој ће се ведрини очистити сви грехови, учињени или наслеђени од рата.

Н. Т.

Preoslavljeni tenor Stefan Belina Skupiewski kao Rodolfo u „La Bohème“ prigodom gostovanja u zagrebačkoj operi.

* * * Galer Tonka, Zagreb —

Прослављени тенор Стефан Белина Скупевски као Родолф у „Чергари“-ма приликом гостовања у загребачкој опери.

Ida Prerger, član Narodnog Kazališta u Splitu, gostovala je u Beogradu s velikim uspehom u Bernsteinovu komadu „Kraljivac“ kao Marija Luža.

— Snimka: Zavod „Olympia“, Split —

Ida Prerger, član Narodnog Pozorišta u Splitu, gostovala je u Beogradu sa velikim uspehom u Bernštajnovo komadu „Kraljivac“ kao Marija Luža.

Београдско Народно Позориште

»Кад бих хтела...«

Комедија у 3 чина од П. Жералди и Шинцера

(Премиера у Нар. Позоришту 2. јуна о. г.)

Почело је лето, настале су неке јунске жеге и оморине које би служиле на част и најжешћем јулу и аугусту и у сред којих се малаксала позоришна публика, сасвим природно, зажели неке разгљођује малине са содом, неког ружичастог сладоледа или баш и тазих јагода са „шлагоберсом“. Управа Нар. Позоришта, да би задовољила те вишке оправдане летње проктеве, обратила се опробаном лимонадару и сладолецији *П. Жералдију* — чији се са мање или вишке крупним дозама афродизијачких зечина поткрепљени слаткиши, од неког времена, изванредно, свијају свима приврженцима шими-културе и абажурске лирике — и сервирала нам је комедију: „Кад бих хтела“. Једна од оних „духовитих“ француских комедија какве се већ од деценија производе, стално и еп gros, за булварска позоришта Париза и осталог света, зачињена, овај пут, противно познатом обичају свога писца, без сувиших пикантних примеса, дискретно, љупко и пријатно, тако да је и најозбиљнији грађани могу погледати и уживати без сваке веће опасности по свој морал. *Г. Жералди* и његов сарадник, *г. Шинцер*, (на плакати, свакако, да би францускије звучило: *Шинцер*,) били су веома вешти. Дали су у свом комаду све оно што „пали“: мондано епикурејство и лакомисленост, кокетерију еротику и слатка апиковања; али су дали све те лепе ствари ублажене и разблажене, увијене, пристојно, у љупке сентименталне и моралистичке велове, обиласећи, хитро и елегантно, сваки крупнији камен моралног спотицаја, решавајући још и најrizичније ситуације, неким изненадним обртом, глатко и достојанствено. Све се креће, грациозно, у — свакако, нешто проширеним — границама доброга морала и вуци се наједу и козе остају на броју. Има ту нека млада госпођа, звана *Жермена*, узор честитости, озбиљности и свих осталих најодабранијих женских врлина која већ од десет година живи у узорито срећном браку са својим мужем *Филипом*. Та отелотована врлина баца се, под утиском узбудљивих причања своје враголасте пријатељице *Марселе* која има чаробни дар да за трен ока осваја сваког мушкарца и која је и, стварно, пуна флиртова, наједаред, на неке врло тугаљиве експерименте: она хоће да сазна да ли су и њене дражи тако муњевите и моћне. Она се за ту информацију обраћа — као што то и приличи једној поштеној жени — прво своме мужу. Али пошто овај, просто не уме ни да свати ту њену хистеричну радозналост, она иде даље и конзултује, редом, сва мушки лица која се,

у опште, појављују у комаду и која, наравно, запањена чудном метаморфозом некадашње Лукреције, такође, не реагирају. Дотерана тим не успесима до правог очајања, *Жермена* се, најзад, баца у наручја једног безазленог и мало приглупог младића, свога рођака *Ренеа* који је и, стварно, пољуби. Разве се да баш на тај пољубац упада, изненада, *Филип*. Сцена љубоморе са трагичним акцентима; муж је као утучен и хоће с места да напусти и жену и кућу. Али ту, после, интервенише онај мондани, а, уједно и паметни и благородни стари пријатељ — кога већ одавно познајемо из безбројних старијих и најстаријих француских комедија — и ствар се решава најповољније. Све се објасни: жена је чиста и невинна, муж је био невешт, непрониљив и треба, одсада, да буде деликатнији и страснији — и завеса пада пред жарким супружанским загрљајима.

Тако су смислили и изложили случај *Г. Г. Жералди* и *Шинцер*. Нећемо да се препиремо са њима. Једна комедија као и хиљаду других, сличних. Летња роба. Као такву ју је примила и публика, решена да не замера, да не критикује већ да се забавља, колико је могућно.

Ово последње омогућили су или барем, олакшали су јој наши глумци својом укусном и темпераментном игром. Г-ђа *Д. Дугалић* имала је један нови сјајан успех у улози ветропирасте *Марселе* чију је блештаву, заводљиву чар оживела била својом надахнутом игром исто као и својом шик појавом. Г-ђа *Тоборска* дала је једну отмену и драмски снажну *Жермену* *Г. Николић* свеж и језгронит у улози *Филипа* (интересантна маска). Г-ђа *Драгутиновић* један духовит и елегантан париски *viveur*. Г-ђа *Стојановић* направио је од глупака *Ренеа* једну изванредно занимљиву и симпатичну фигуру која је изазивала гласан смех и пљескање при отвореној позорници. Г-ђа *Злајковић* је духовитом стилизацијом, односно, карикирањем оживео и учинио значајном једну пролазну, епизорску особу.

Режија *Г. Милошевића* била је дискретна, декор од *Г. Веље Јовановића* укусан.

Тодор Манојловић

Mita Dimitrijević, autor drame „Pirovanje“ koja se igra na 12 srpnja u zagrebačkom Narodnom Kazalištu.

— Снимак атељеа Милана Јовановића, Београд —

Мита Димитријевић, писац драме „Пироvanje“ која се игра 12 јуна у загребачком Народном Казалишту.

Ljubinka Bobić, član beogradске Drame, gostovala je prošlog tjedna u zagrebačkom Narodnom Kazalištu u ulozi Skampola sa nečuvenim uspjehom. Sva zagrebačka kritika neobično ju je toplo pohvalila.

Љубинка Бобић, члан београдске Драме, гостовала је прошле недеље у загребачком Народном Казалишту у улози Скампола са нечувеним успехом. Сва загребачка критика необично ју је топло пхвалила.

Београдско Народно Позориште.

Г. ЈОСИП РИЈАВЕЦ ДОЛАЗИ У БЕОГРАД

Ових дана долази на дуже гостовање г. Јосип Ријавец, познати и омиљени тенор, пређ. члан београдске Опere.

Нека би ово гостовање било згодна прилика за ангажман г. Јосипа Ријавца за нашу Оперу, којој је он несумњиво потребан.

Некрологи.

УМРО јЕ МИКА СТОЈКОВИЋ, ПУТУЈУЋИ ГЛУМАЦ

Пре неколико дана умро је у Загребу познати наш драмски глумац Мика Стојковић, дугогодишњи члан и управник многобројних путујућих позоришта.

Наша унутрашњост га је добро познавала, јер је он неколико деценија глумио за њу, врло често са талентом. Са њим нестаје један од најизразитијих представника оне интересантне генерације путујућих уметника, који су се поступали за хлеб и славу.

Новосадско Народно Позориште

ЛЕТЊА АКТИВНОСТ СРПСКЕ АТИНЕ

Последњи месец рада у овој сезони Новосадско Народно Позориште жели да крунише многим догађајима, премијерама и гостовањима.

Тако, у прошлу суботу гостовао је у старом лепом комаду „Драгани“ у главној улози, београдски драмски глумац г. Добрица Милутиновић.

Гђа Жегалова, члан сарајевског Народног Позоришта, гостовала је у Судермановој драми „Ивањска ватра“ у улози Челице.

У изгледу је „Мала Бираги“ од Фракаролија, која је још игра са успехом у Београду, са гцом Бобићевом, као гошћом.

У оперети је гостовала г-ца Михл, члан загребачке Опере, у оперетама Мамзел Нитуш и Бајадери са великим успехом.

Спрема се „Фраскита“ оперета од Калмана. Премијера ће бити средином јула. Режира г. Крањчевић, а главну партију пева г-ђа Краљ.

Париска писма.

ШАЉАПИН У ВЕЛИКОЈ ПАРИСКОЈ ОПЕРИ.

Ових дана пева у великој Опери у Паризу чувени руски бас Шаљапин. Он и ако није никада певао у Југославији, ипак је његово име добро познато у нас.

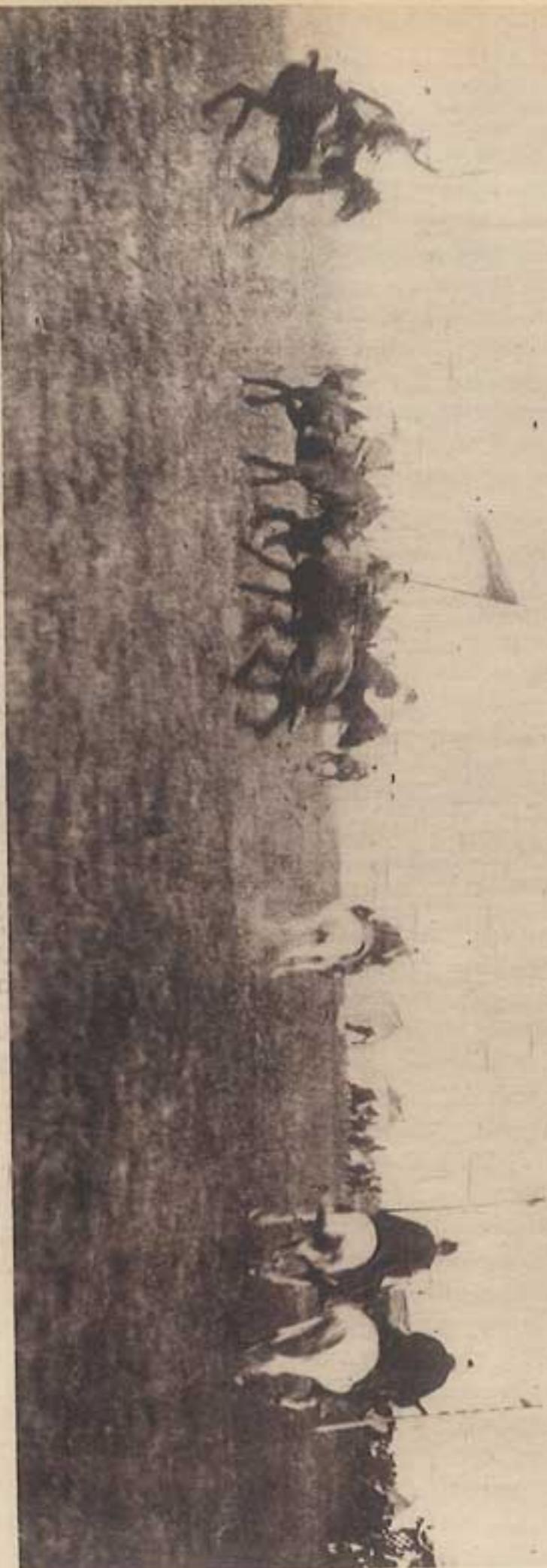
Велики руски певач имао је увек нарочито великог успеха у Паризу. Французи, који иначе не воле много руске уметнике, обожавају Шаљапина, и за велику париску Оперу прави је празник када у њој гостује Шаљапин. То је утицало и на самог певача, да већ више година станује у Паризу, т.ј. кад није на гостовањима, која су се у више махова претезала чак до Јужне Америке.

Сада понова пева Шаљапин у великој париској Опери, и то своју најуспелију креацију, Бориса Годунова, његову магистралну партију која је ненадмашна и по вокалној интерпретацији и глуми.

Овај последњи успех изазвао је целу париску штампу да пише о Шаљапину. Један цитира интересантну анегдоту о почетку његове певачке каријере.

Било је то пре неких тридесет година. Био је годишњи конкурс певача на позорници Михаиловог Позоришта у Петрограду, пред оцењивачким одбором којим је председавао Римини, директор руског Конзерваторијума. Међу кандидатима налазио се и један млади висока раста, плав, са лепим басом, мало још грубим и примитивним, и који показа — нечуven злочин? — извесних дотле непознатих слобода у својој интерпретацији. Био је одбијен. Само, од целог одбора, Всеволовски, директор императорских позоришта, био је запрешаћен таквим решењем. И тада је прорекао да неће проћи ни две године а он ће њима диктирati услове под којима ће ступити у Маријино позориште. Тај млади кандидат звао се Феодор Шаљапин.

Данас Шаљапин може себи да пружи тај луксуз да пева како хоће, може себи да дâ све слободе и новине у интерпретацији, па опет да добије бескрајне аплаузе одушевљених сала. А он то заслужује! Какав изванредан уметник! Каква природа! Он даје више од музике и певања! То је живот пренет, пренет хармонијом, изведене музиком. Ни једног геста који није тачан и истинит; ни једног израза маске који не открива извесну мисао, који не објашњава извесну ситуацију, који не одаје известан осећај. Ни један поглед који није дирљив. И каква лекција за психолошку режију. Шаљапин окреће леђа оркестру кад год је то потребно ради истине у акцији, он не гледа директну палицу, устаје, седа као у реалном животу. Без сумње да тиме он третира шефа оркестра само као спону између оркестра и њега, али

Хајдук Вељко гони Турке, сцена из комада „Хајдук Вељко“ који су чланови београдског Народног Позоришта сјајно извели под ведом небом на Дединju пригодом славе Краљеве Гарде.

— Фото М. Шимић — Београд —

Хајдук Вељко гони Турке, сцена из комада „Хајдук Вељко“ који су чланови београдског Народног Позоришта сјајно извели под ведом небом на Дединju пригодом славе Краљеве Гарде.

Народно Позориште у Скопљу: цјелокупна трупа скопљанског позоришта, заједно са управником г. Карадžићем, полази на своје путне по јужној Србији (Призрен—Рес—Митровица—Приштина—Урошевац) где ће давати само национални репертоар. Снимак на скопљанској железничкој станици пред полазак воза.

— Снимак Уроша Вучерића, фотографа, Скопље —

шта то мари! Он вас узбуђује; он вас занима; он вас доводи до очајања, а никада сувишних гестова. Он је у толико више трапичнији у колико више остане крут и прост у игри. Само он може да дâ велике партије руских опера.

Један велики губитак драмског Париза

Неки дан је умро славни француски драмски уметник Лисиен Гитри, један од најбољих савремених француских глумача.

Гитри је руски ћак, и он је први донео у Француску руску драмску школу реалистичне, художествене игре. Човек од огромног талента, велике интелигенције, Гитри је убрзо постао виђен и славан.

Креирао је многе улоге са невероватним успехом. Поред многих реалистичних улога, остале су му запажене креације Молијера и других класика.

Његов син Саша Гитри — са којим је заједно управљао познатим париским позориштем „Едуард Седми“, написао је већи број позоришних комада са нарочитим улогама за свог великог оца.

Дечје позориште

Имамо обичај да третирамо питања која се тичу само велике позоришне деце. Али овом приликом проговорићемо о једном позоришту, које може да се схвати као играчка, али о коме се и може и треба озбиљно говорити, јер како је оно почело да хвата велике разmere у Шпанији и Паризу, даје наде да ће у будућности играти важнију улогу но до сада. Реч је о марионетама, малом позоришту са декором од картона и глумцима у виду лутака, дакле, о дечијем позоришту, за које ми имамо специјалан назив „Куку Тодоре!“

Далеко од помисли да потцењујемо ово мало позориште са главним јунацима: Гињолом, Полишинелом и Коломбином, које је толико волео велики Гете, и о којима су често и лепо писали Нодие и Баквил, можемо констатовати данас да је то мало позориште учинило велики корак унапред и да је своју раније вашарску и увек исту сцену заменило озбиљним, стилизованим, уметнички израђеним декором. Овако позориште може нам дати за будуће генерације нове редитеље, који ће се практично почети да вежбају и моћи да развију још од своје петнаесте године.

Декор овог новог позоришта очарајући је леп. Ту су праве палате или галерије, терасе, вратнице, бедеми и куле, на којима се отварају прозори и за њима хоризонт бескраја и најразноврсније слике природе. Па ту су личности у свиленом оделу, мењају своје мисли шетајући дуж великих зидова или алеја у парку. Други пут сцена може да представи густи гај у коме се одужила сенка по зеленој трави и старим пањевима, и милује својим хладом сочне печурке и шумско цвеће. Декор у „Млетачком Трговцу“ представљен је овако: ноћ осветљена фењерима који показују под Мостом Уздисаја пут гондолама што се шуњају око мермерних степеница, обраслих у мањину. Други један декор представља башту од бисера на дну мора у коме почивају сирене. Или пратимо пут четири мудраца од дворца краљице Сабе до Етиопске пустине док не стижу најзад до божанске избе над којом се зауставила као нека ватрена птица.

Што се тиче глумача, они су тако симпатични и ако велики колико детињи прст и направљени од каширане хартије, намештени у најразноврснијим позама у којима треба да се појаве, и обојадисани да преваре око, час господа племићи или dame из Шекспировог времена, час као данашњи разбојници и апани.

Кад говоре, они говоре врло добро. Цитирајмо комад које играју: „Млетачки Трговац“ или „Санчо Панса“ из већ вулгарног романа Сервантесовог, или анегдота је врло комична. Даље, „Црвенкапа“, која води у време Гримових бајки, или комад „Не бој се“ са акцијом узетом из једног америчко-детективског романа, у коме правда побеђује, а кривац, бива кажњаван.

Комади који се могу купити у Паризу заједно са декором и личностима, написани су у прози или стиху. Ових позоришта сада има много у Паризу, и колеџи и гимназије награђују у њих. Директор свију тих минијатурних позоришта јесте један млади позоришни критичар, Анри Манжен. У његовим позориштима влада беспримеран ред.

Из прошлости

Мецене старог нашег позоришта

Колико је пожртвовања и енергије било потребно у наших првих драмских уметника, док се дошло до данашње праве и обезбеђене драмске уметности? Али крај свега тога, њихов успех не би био сигуран да поред њих, првих пионира на пољу драме није било оних који се истина нису лично и непосредно уносили у ту уметност, али били њени заштитници и помагачи. Из

Ruska baletska škola gdje Gončarove u Parizu: u njoj su većinom djevojčice ruskih izbeglica najvišeg porijetla, dobeglih u Francusku.

Руска балетска школа г-ђе Гончарове у Паризу: у њој су већином девојчице руских избеглица највишег порекла, добеглих у Француску.

скромности они се нису старали да им имена остану забележена. Ми ћемо покушати да отрнгнемо од заборава те племените силуете.

Једна од најстаријих, најмање позната али зато необично симпатична фигура позоришног мецене била осамдесетогодишњег Аркадија Пејића из Темишвара, који је у свом детињству, око 1787 године, као осмогодишње дете био члан првог српског позоришта у Темишвару, онда под управом учитеља и првог директора српског позоришта Марка Јелисијевића. Марко Јелисијевић био је сем глумца и драмски писац. Написао је две ствари „Велизарија“ и „Александра и Наталија“. По смрти Јелисијевића, године 1882 трупа се растури, а глумци се врате на своје негдашње занате и послове. Рукописе дела Јелисијевића узме са собом млади Пејић. Доцније, на тридесет година после Јелисијевићеве смрти, Пејић је објавио обе драме у две књиге и бесплатно до смрти (1866) делио народу, за успомену на свог „негдашњег учитеља глуме и за пример млађим нараштајима да се рад на позоришту не заборавља“. И сбила, овај гест Пејићев оставио је трага тридесетих година прошлога века.

Из дела «Велизарија» популарисани су у народу ови у она времена чувени стихови (који се «преко» и данас памте, певају и још увек изазивају сузе у уседлица и сантименталних девојака):

Здрави буд'те, срећна браћо!
Ви у миру живушчи!
За вас творца хоћу молит'
За ваш живот будушчи!

Али још јачи пример помагања позоришне литературе био је случај издавања дела Јоакима Вујића. Тако је Василије Вуковић, трговац у Петрињи, платио цело издање Вујићеве драме «Алекса и Надина»; Самуило Ненадовић из Баје издао је о свом трошку «Лунара»; Петар Стојановић трговац из Старог Арада платио је за „Крешталицу“; Јефта Христић «лецедер» из Новог Сада за «Бертолда» и Лука Солар, трговац из Земуна, сав трошак за «Награду и казну».

Али Вујић, баш у време око 1828 године, кад је Константин Поповић «Комораш» са својом трупом у Панчеву на једној представи «Милош Обилић» узео 1500 форината прихода, морао је да опомиње «род српски» и да овако пише:

«Камо срећа да у Темишвару и Новом Саду по један Театор трошком ондашњега народа окдержавати се може! — Обаче ја овде бадава тучем у ступу воду; јербо ваша просвештена Сербска Господа, Сербски језик не почи-

тују ни за шта, нити наше Сербске књиге хоћеду у руке да узму, а камо ли да их читају. А што су опет нижњаго карактера Сербљи, ти опет воледу оно неколико жалосни крајџара што би за Театр дали, у Бирџаузу и скарданом Балу попити и опраскати, пак и то не би толико велика прнаштета била, када би они само оне за Театор определене новце у Бирџаузу и гадноме балу вместо једне форинте по 10 и 15 и више фор. посрчем и пољоскам.»

А имао је право стари Вујић што је овако грдио «род србски», јер му се ускоро догађала једна авантура, и то «у једном месту, кога мени и «еновати се не пристоји.» (По свој прилици то се догађало у Старом Араду на Моришу). У овом месту тужи се Вујић да је имао неприлика «от неки наши мазгови, овчији коњи и блебетуша, који су ме из проклете злобе, зависи и пакости критизирали, бљадословиш, Росијским Шпионом називали и којекакве лажи износили, говорећи да ме је Виц — Ишпан Ф. с 20 форината за то обдарио да што брже идем из места. А и, да више шкандале не чиним.» Из ове вароши Вујић је отишао код правих позоришних мецена, који су његову уметност поштовали, и то, код браће калуђера у манастир Бездину, где га је «аки већ изгубљено човјека на своје благодејљне руке примио» Јустин Јовановић архимандрит Бездина.

Мађарски драмски писац, у своје време чувени Балог који је написао 1812 године трагедију „Црни Ђорђе“ био је необично богато награђен од свију Срба, пештанских трговаца. Он сам вели у својим мемоарима да је од трупе која је тај комад са великим успехом играла, примио 20 форината, док је од српских трговаца добио стотину, само зато што је обрадио један мотив из српске историје.

Није мање и интересантна анегдота забележена од Лазара Милосављевића — Лале, глумца у трупи Брезовског и Кнежевића који су 30 година прошлога века водили трупу по Срему и Славонији:

«Гардеробе нисмо имали скоро никакве», између осталог испричао је он, «Већином смо позајмљивали од становника бечејских, који су нам радо у свему на руку ишли».

„Кад смо се бавили у Н. Бечеју, још се добро сећам; давали смо »Бој на Косову«, а ту сам приказивао цара Лазара. Док сам се облачио, уђе у гардеробу богата госпођа Папићка, и после подужег разговора, у ком је изражавала своју радост, што и у нас Срба има одушевљења за позоришну уметност, метнула ми је на прса свој златан ланац, руке ми је искитила брилијант-

Članovi zagrebačke opere na turneji u Dal-

maciji, na brodu „Zagreb“.

— Foto Procháska, Zagreb —

Чланови загребачке опере на турнеу у

Далмацији, на броду „Загреб“.

Turneja zagrebačke opere: članovi orkestra
u Dubrovniku, pred dvorom.

— Foto Procházka, Zagreb —

Турне загребачке опре: чланови орке-
стра у Дубровнику, пред двором.

Turneja zagrebačke opere u Dalmaciji: čla-
novi na Gundulićevu poljani u Dubrovniku.

— Foto Procházka, Zagreb —

Турне загребачке опре у Далмацији:
чланови на Гундулићеву тргу у Дубровнику.

ским прстењем, па сам тако изгледао црски».

„Тако силно беше одушевљење тадашњих Српкиња за позориштем“, завршава Милосављевић. „Тако су га силно љубиле, да су готове биле сваку, ма и највећу жртву принети на олтар“.

Ово неколико анегдота из времена су док српске званичне власти нису почеле помагати позоришну уметност. Тако је доцније и сам кнез Милош у Србији, а „преко“ велики фондови и удружења помагали и штитили наше глумце. А за време кнеза Михаила потпуно је утврђен и озакоњен положај глумаца, и њима одређена стална државна — помоћ. Н. Т.

Нове књиге

Милош Ђурић: Мит о сунчевој сестри (1 свеска библиотеке „Живе Филозофија“ уређује Милош Ђурић.)

Фilm

Снимање морских дубина

Велика филмска предузета у Америци сада су управили своју пажњу на једну врло поучну и потребну ствар, снимање великих морских дубина.

Недавно је чак и завршен једно такво снимање браће Вилхамен у околини Њујорка. Њихов апарат састоји се из једне металне собе, врло јако осветљене. Она наравно има прозоре кроз које се врше снимања. У тој соби могу се налазити четири личности. Та соба привезана је за лађу с потребним превима који јој дају свеж ваздух. Та цев широка је читав метар.

Снимање је вршено постепено. Прво на дубини од 15 метара, где се налазе чудне морске биљке и корали и докле један добар гњурац може да се спусти. Прецизност снимања показује и детаљно кретање воде што је врло значајно за науку. Затим се врше снимања на 30 метара где се могу спустити само гњурци у нарочитим апаратима. Ту се већ виде огромне рибе и њихове ужасне борбе с гњурцима. Нарочито је занимљиво снимање лова на китове и ајкуле.

Снимак се врши све дубље и дубље, тако да је подморски живот дат врло прегледно и врло научно. Овај занимљиви филм ускоро ће почети да обилази знатнија места по Европи.

PISMO IZ PARIZA

„Faust“ i Gémier...

Adaptacija Goetheovog „Fausta“ od Louisa Foresta i Charlesa Robert-Dumasa izazvala је prigodom premijere u „Odeonu“ neprikriveno negodovanje kod znatnog dijela kritičara. Ta se predstava očekivala s velikim interesom svuda, gdje je poznato originalno shvaćanje Gémiera, kad iznosi klasičke. „Faust“ je za njih značio uvredu francuskoga poimanja klasicizma, iako je — a to је najčudnovatije! — adaptacija bila potpuno romanska.

Gotovo као да се поновила buka, што ју је izazvao Lucien Guitry svoјим shvaćanjem Tartufea, kad се питало, smiju ли се franceski klasični „adptirati“ glumački prema shvaćanju jednog interprete, данас се пitanje prenijelo na adaptacije stvarnih klasika. Negativna ocjena, коју су pariški kritičari дали adaptaciji „Fausta“, иде заправо Gémiera. Forest i njegov drug adaptirali су „Fausta“ тако, да он чини само један suvisli momenat u naročitom Gémierovom shvaćanju teatra uopće, tako, да се чини, да је „Faust“ adaptiran po narudžbi jednog teatra, kome су principi strogo određeni. Po narudžbi Gémiera.

Pitanje adaptacije strane dramske literature nije, usprkos velikih anketa, до данас још riješeno; dokaz: „Faust“ и „Odeon“. Poznato је, да Francuzi gotovo никада не iznose sušte prevode dramatskih djela u svoјim teatrima. Njihovo shvaćanje umjetnosti i života, različito od drugih, ne trpi evolucije. Onaj autor, који се не може približiti tome shvaćanju, ne iznosi se uopće; primjer: Strindberg.

Kažem: radi се о shvaćanju života i umjetnosti, i у tome je bio sav spor povodom adaptacije „Faust“. Forest-Dumas htjeli су „Fausta“ približiti franceskom shvaćanju života, па су га, по mišljenju većine franceskih kritičara, udaljili od franceskog shvaćanja umjetnosti, ovajput: klasične. Ja sam на ту ideju morao doći čitajući, poslije svih nepovoljnih kritika, jednu povoljniju od slavnog Antoinea („Jurnal“ — 18.5. 1925.). Interesantna за cijelo pitanje adaptacije, ja ћу citirati jedan odlomak, који је najkarakterističniji:

„Mi smo uvijek dosada, а то јemo i od sada, sačuvali isti postupak kod adaptiranja velikih genija stranih nacija, adaptirajući ih prema načinima i pravilima naših klasika; најsmisioniji medju nama, када су čvrsto odlučili да нам prikažu „čudovišta“ u svem svom sjaju, nisu nikada imali kuražу да idu do kraja. Iz toga slijedi, да mi zaista i ne pozajmemo ni Cirke, ni Shakespearea, ni Goethea, ni velike Španjolce, и да smo mi uvijek vidjeli samo skelete oslobođene svoje prave životne supstance“.

Znam, да Antoine, hvaleći indirektno Gémierovo shvaćanje, ne mora imati pravo, ако се uzme u obzir, да је on obret-

1. Miliivoj Stojković, direktor putujućih družina i glumac, umro u Zagrebu na klinici na 31 lipnja 1925. — 2. Ljubomir Hartl, prvi dramski inspicijent zagrebačkog Narodnog Kazališta.

— Foto Tonka, Zagreb —

1. Miliivoj Stojković, direktor putujućih družina i glumac, umro u Zagrebu na klinici 31. juna 1925. — 2. Ljubomir Hartl, prvi dramski inspicijent zagrebačkog Narodnog Kazališta.

Narodno Gledališče u Ljubljani: Maša Slobodová, primabalerina ljubljanske Operе.

Народно Гледалиште у Љубљани: Маша Свободова, примабалерина љубљанске Опере.

— Foto J. Pogačnik, Ljubljana —

nik franceskog naturalističkog teatra i da mu je predstava u „Odeonu“ bila dobra, jer je imala „soka zemlje“. Znam i to, da, publika, koja je g. Forestu živo aplaudirala, kada je (17.-V.-1925.) s rampe odeonske scene izjavio da je pariška kritika absolutno ignorantska, ne mora imati pravo, jer na publiku je lakše djelovati neposredno, sa scene, negoli preko mrtvih slova. Ali je svakako značajno, da je publika primila „Fausta“ tolikim oduševljenjem, kakav se u Gémierovom teatru slabo pamti. Zašto?

*

Bez obzira na to, da li je „Faust“ u „Odeonu“ bio zai...ta naturalistički prikazivan, Gémier je očito ispravno mislio, da bi za Franceze, koji su iz Massenetove opere naučili u „Faustu“ gledati jedan čovječanski i zemaljski doživljaj, bilo teško donijeti djelo, u kome se sukobljuju Duhovi; mislim, u kome Duh Zemlje, Duh Zla i Duh Svetla ulaze u akciju, odjenuti u likove ljudske. Od obih zbitija u „Fausta“: „Borba Duha“ kod Fausta i „Tragedija Ljubavi“ kod Margarete — Francezima je ovo drugo pristupačnije i razumljivije i zato ono dominira, ono daje karakter cijelom djelu. Za Nijemce je Margaretina historija samo jedan momenat u duhovnoj borbi doktora Fausta. Za Franceze je sve stupilo u pozadinu pred realnom, životom i zemaljskom tragedijom Margaretinom. Eto, zato je cijeli „Faust“ u adaptaciji Forest—Dumasovoj počovječanstven, pozemaljčen. Ne da bi Gémier načinio od veličanstvene Goetheove tragedije jedan slučajni dogadjaj! Gémier je davno prestao biti konsekventni naturalista! Ali je zato njegov „Faust“ posvema oslobođen misterija skrivenoga, značajnoga i unutarnjega, te sveden na očito, plastično-pantominsko i vanjsko. I time je i „Fausta“ nastojao da približi svom teaterskom principu: „traduction plastique“.

Ima, dakako, u „Faustu“ scena, koje se odupiru takovo shvaćaju. Najviše: prolog u nebu i Walpurgina noć, gdje je naturalistička interpretacija nepojmljiva. Gémier je zato scenu, u kojoj govore Bog i sveci, kao i scenu, u kojoj se roče vještice na Brockenu, posvema izlučio iz tragedije i sveo na jedan minimum.

Forest je morao „prolog“ da skrati. U njemu se Méphisto pojavljuje u posvema drugačijem izgledu negoli u samoj „čovječanskoj“ tragediji: on na nebu više liči nekoj zmajskoj nemani, a na zemlji potpuno čovjeku.

Scena u Walpurginoj noći posve je kratka vizija s nekoliko nejasnih pojava, koje su u večnoj haotičnoj ubrzanosti, tek kao jedan mrimi svjetli momenat dominira visoko u prostoru grijeh jednog zamarnog ženskog akta. Sva je scena više nekoliko munja u burnoj noći: kao da je na čas iz razbarušenih oblaka, na koje je palo svjetlo bljeska, izvila naša fatazija nekoliko utvara, sve ima jedno opravdanje u čovječanskoj pri-

rodi onoga, koji to gleda; a nikako da je to jedan objektivitet, koji pripada Duhu Zla. Jer i taj Duh Zla, taj Méphisto, nije drugo ro — čovjek...

Jasno je da kod takovoga shvaćanja Méphista pada težište problema baš na tu osobu. Zato je Méphista i igrao sam Gémier. I u toj osobi izazvao je najveći otpor „franko-klasicista.“

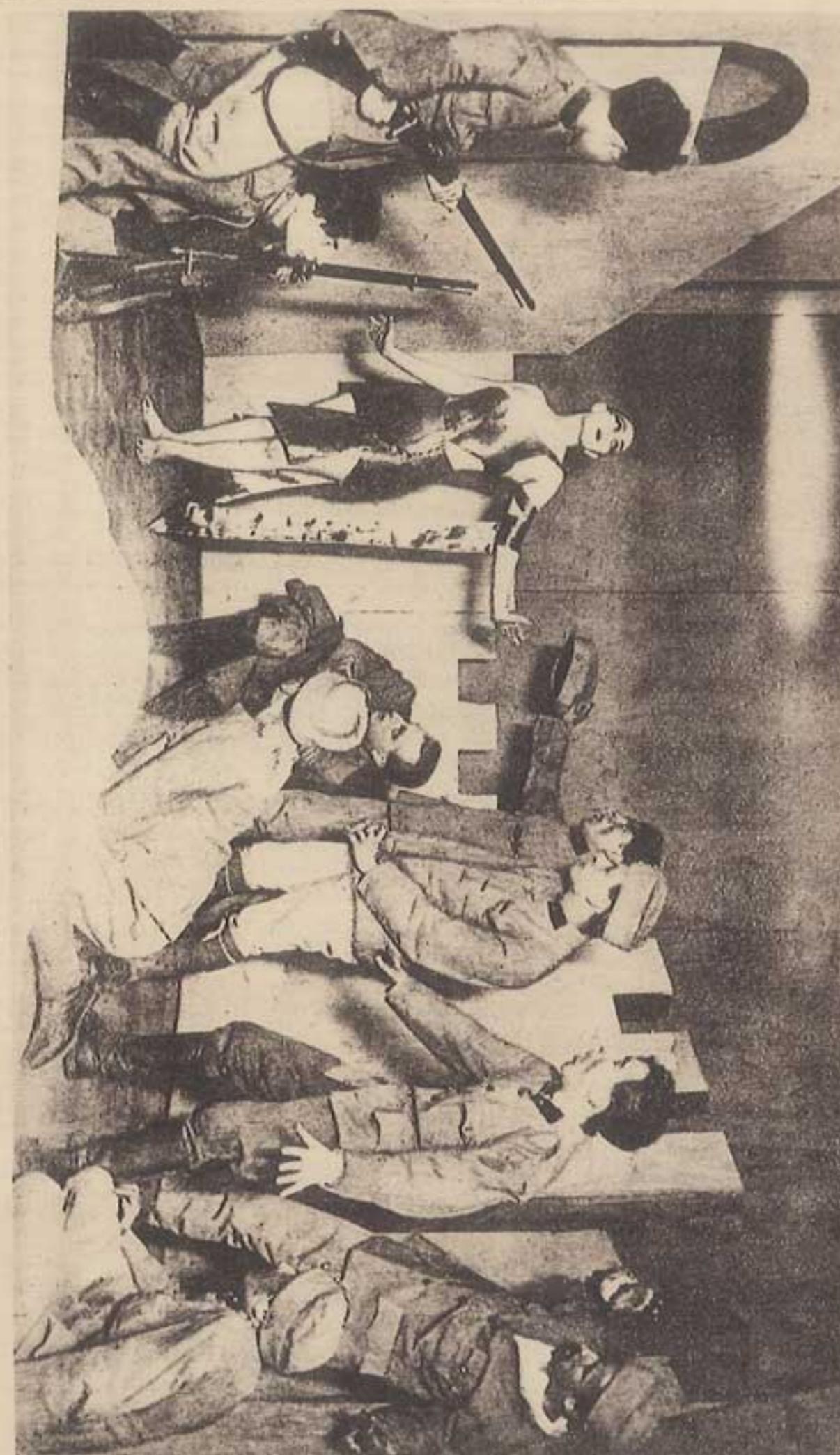
*

Gémier kao da se pitao:

— Šta privlači Fausta toliko Mefistu? Je li u jednoj čovječanskoj tragediji vjerovatnije, da se učenjak, koji je godinama izvan života u osamljenosti tražio Smisao, podaje rezigniran slijepo u ruke Duha Zla, odnosno demonizma i mračnjašiva jedne pojave, koja odjednom udje u njegov život? Ili: zar nije vjerovatnije, da se u Faustu rodi čovječanski opravданa reakcija da osamljenost i izolovanost, reakcija, koja se vrlo brzo očituje u jednoj divljoj želji za radostima zemaljskim, za nasladama ovostranima, za umiranjem u smisao svakodnevnosti, za raspojasanosti tjelesnosti? I nije li onda jasno, kakavom će Mefistu privoljeti Faust? Ne onom demonskom, nadzemaljskom principu Zla Sâmoga, koji nastupa s mističnim rezvizitama zelene vatre i potmule grmljavine, sa srednjevjekovnom maskom i grabežnim gestovima, s demonskom skalom glasa i riječima otrovanima. Ne! Taj Mefisto, koji će moći da privuče Fausta, željnu radosti zemlje, mora da ima čovječansku spodobu jednoga yještoga „majstora užitka“, jednog sposobnog „učenjaka putenosti“, jednog dovitljiveg „mudracu bluda“. Ukratko: Mefisto je čovjek, kakav god je i Faust, znanstvenik i umnik zemljinoga principa; i kad ulazi u akciju, kao zavodnik učenjaka svjetla, mora mu biti ravnomjerni protivnik.

! Gémier na tom putu ide dalje:

— Na putu od „Pra-Fausta“ do Goethea i od Goethea do nas revidirali se odnosi u tragediji doktora Fausta: Goethe je počovječio srednjevjekovnog „Fausta“, učinio od njega jednu zemaljsku tragediju. Mi smo primili novovjekovno „znanstveno“ stanovište Fausta, koji nije više samo magičar i borac s mračnim silama, nego pravi učenjak, u današnjem smislu riječi. Mi smo sa svih lica skinuli mističnu patinu, samo je Mefisto uvijek ostao srednjevjekovni rezvizit, demonska marijeta, koja naivna suklja vatru i kazuje čaporke. ! Tome je bila nejednovitost našega prikazivanja. Nije li sâmi Goethe opravdavao stanovište, da je Mefista ravnomjerni protivnik Faustov tako, da ga je posadio za Faustov stol, odakle taj „vrag“ i ne izgleda tako crn! Nije li ono, što Mefisto kao „učenjak“ savjetuje budućem studentu, nisu li to naša, čovječanska, svakodnevna, grijesna naziranja? Koliko našega, čovječnoga u tome znanstveniku zemaljskoga!?

Jedno talijansko moderno kazalište: scena iz najnovije Marinetti-eve drame „Zarobljenik“, koja je nedavno imala veliki uspjeh u Rimu.

Једно талјанско модерно позориште: сцена из најновије Маринетијеве драме „Заробљеник“, која је недавно имала велики успех у Риму.

Vera Fokina, znamenita svjetska balerina, pleše sada s uspjehom u Berlinu.

Вера Фокина, чувена светска балерина, игра сада са успехом у Берлину.

I Gémier na tom putu ide dalje:

— Treba se konačno odvažiti i shvatiti Mefista kao potpunoga čovjeka, koji je, možda, došao na zemlju u misiji Bla, ali koji sigurno isto toliko mora pretendirati na lik običnoga čovjeka, kako je, u misiji Dobra, morao to da čini Hrist. U Goetheu, za Gémiera, nema ni riječi, koja bi se odupirala čovječanskom shvaćanju Mefista. Samo neispravna „demonistička“ snaćanja kao da su nasilno odalečivala od nas religiju Zemlje, koju mi, jao!, gotovo svi isповједamo. I: ne bi li bilo neshvatljivo i smiješno, da taj mračnjački demon, na koncu konca, ne čini, sukljajući svemirske vatre, ništa više, nego što mi, dnašnji grešni ljudi, činimo?! U Goetheu nema, po Gémieru, ni jedna riječ, koja bi, u ustima Mefista zvučila nadzemaljski, ili: podzemaljski, ako hoćete. Napravtiv. Još samo jedan korak i Mefisto je onaj naš poznati majstor života, koji živi po svim zakucima globusa. Ali taj korak! Gémier ga je napravio i — gle! — odjednom se našao u — pariškom faubourgu.

Da, Gémierov Mefisto je odjednom potpuno sličan jednom vlasniku „moral insanity-a“ kod pariških fortifikacija, koji zanosi na argot pljačka Bogu dane a ljudima pare. Ne da bi Gémier to namjerno htio! Bože sačuvaj! Mefisto je ipak znanstvenik! Ali jedan korak je bio opasan. Zadnji korak, koga preporučuje slavni Antoine. Opasan — ali Gémier je uspio, publika je razumjela, da „vrag“ nije tako crn, publika je obujnila „religiju“ Mefistovu, religiju grešne Zemlje, publika se povela za majstorskim umijećem prefiguracija, da kasnije, u pročišćenju, osjeti u sebi izdizanje.

Ali „franco-klasicisti“ se revoltirali. I tražili dlaku u jajetu. Dlaka je bila jedna mala fraza:

„Sans blague“.

To bi u našem jeziku značilo: „ta nemoj da se šališ!“, i to ne bi bilo tako „strašno“, kad bi se Mefisto u nas poslužio takovom frazicom. Ali u Francuskoj, u Parizu ponajprije, postao je „sans blague“ slavan, otkad ga je u kontrabasu izgovorio poznati komičar Grock, a služe se njime i Fratellini, a poslije njih cijeli Pariz. To je jedan specijalitet pariški, jedan familijarni ton, jedan, što bi zagrepčani rekli, „Zafrk“, burgija. Gémier, upotrebljavajući tu riječ Mefistovu, (kad on razgovara s Faustom u času, kad nosi nakit u Margaretin ormar), poslužio se vješto jednim udomaćenim i iskušanim sredstvom, da Mefista učini jednim od onih, što sjede u parketu, dakle: čovjekom. I ako se uzme, da je vrlo teško prelomiti „demonsku“ predrasudu Mefista, onda je Gémier, koji je to (makar i sa „sans blague“) uspio, imao sva svoga stanovišta pravo!

Gémierov Mefisto je dakle: čovjek. Mali psić, što ga Faust uneši u svoju sobu, samo je Zalog čežnje za vanjskim svijetom, za radostima života. Mefisto nastupa bez rasvjetnih

efekata, govorci s Faustom prijateljski, njegov cinizam je više duhovitost „učenjača“, negoli nacerena zlonamjernost. Kad ponekiput čini „čudesa“, Mefisto to čini posve običnom gestom, kao neki iluzionista cirkuske scene. Ne da bi bio konsekventni naturalista, čiji tip muca, pljucka ili se češe za uho. Stilizacija je nadomještена stilom, koji je u „Odeonu“ već gotovo tradicionalan, kad se radi o predstavi, u kojoj igra Gémier. Pokazuje se, da zaista Gémier može za vrijeme cijele igre ostati na svom principu. Toliko je Metistofelovih scena, gdje se traži čovječanska nota, da i sama ona, u Walpurginoj noći, izgleda kao scena iluzioniste.

Interesantno je vizuelno shvaćanje Fausta kao lice; u Gémierovoj predstavi igrao je Fausta mladi glumac Rozet, samo zbog toga, da bi promjena prastaroga Fausta u posve mладог momka bila očitija te da bi bila opravdanija mладenačka težnja Faustova za radostima života. Rozet je, za svađu dobu, bio vrlo dobar. A isto tako i vanredno suptilna i sublimna Margarete gdje Jeanne Boitel.

Takozvani „jednoviti dekor“ od Fuersta značio je arhitektonski ono isto, što je kod nas značio dekor „Rikarda III.“ Samo što je praktičnost odeonskog dekora potisnula stilsku strugost i apstraktnost zagrebačkog. Francuzi još traže od dekora, da nagovještava prirodne objekte.

Jos. Kulundžić.

Proslavljeni tenor Stefan Belina Skupiewski kao Radames u „Aidi“, prigodom gostovanja u zagrebačkoj operi.

— Atelier Tonka, Zagreb (Trg I, 16) —

Прослављени тенор Стефан Белина Скупивески као Радамес у „Аиди“, приликом гостовања у загребачкој опери.

Одговорни уредник Никола Трајковић. Власник „Илустрација“ Београд-Загреб. Годишња претплата 180 динара; полугодишња 90 динара; тромесечна 45 динара. Претплата се шаље у Београд, Космајска улица, 22, „Макарије“ А. Д. Земун. — Odgovorni urednik, Nikola Trajković. Vlasnik „Ilustracija“ Beograd-Zagreb. Godišnja preplata 180. dinara; polugodišnja 90 dinara; tromesečna 45 dinara. Preplata se šalje u Zagreb, Narodno Kazalište, „Makarije“ A. D. Zemun.